

Field : Literature

Type : Review Article

Received:21.03.2016 - *Accepted*:23.05.2016

Bursalı Lamiî Çelebi'nin Klasik Türk Edebiyatındaki Yeri ve Münşeât'ındaki Farsça Şiirler

Hasan Ali ESİR

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Rize, TÜRKİYE

E-posta: hasan.esir@erdogan.edu.tr

Öz

Bursalı Lamiî Çelebi (öl. 1532) XVI. yüzyılda yaşamış bir şair ve yazardır. Klasik Türk edebiyatının önde gelen temsilcileri arasındadır. Manzum ve mensur 40 civarında eseri bulunmaktadır. Lamiî Çelebi, konu bakımından orijinal eserlerinin yanında, bir kısım eserlerini de Fars edebiyatından tercüme yoluyla yazmıştır. Fars edebiyatından ve bilhassa Câmî'den (öl. 1492) yaptığı tercüme nedeniyle kendisine "Câmî-i Rûm" unvanı verilmiştir. Ancak Lamiî Çelebi, tercüme yoluyla yazdığı eserlerini sadece tercüme ederek bırakmamış, onlara bazı eklemeler de yapmıştır. Böylece bu türden eserlerini tercüme-te'lif hâline getirmiştir. *Terceme-i Nefahatü'l-Üns*, *Şevâhidü'n Nübuvve Tercümesi* ve *Ferhâd ile Şîrîn* onu tercüme-te'lif eserleri arasındadır. Bursalı Lamiî Çelebi, *Münşeât*'ında kendisine ait Farsça şiirlerinin yanında Câmî, Hâfız, Sa'dî gibi şairlerden aldığı çok sayıda Farsça şiire de yer vermiştir. Tebliğde Lamiî Çelebi'nin eserlerinden hareketle onun klasik Türk edebiyatındaki yeri anlatılacak, *Münşeât*'ı tanıtılacak ve *Münşeât*'ındaki Farsça şiirleri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bursalı Lamiî Çelebi, Klasik Türk Edebiyatı, Münşeât, Farsça Şiirler

Place of Lamiî Chelebi from Bursa in Classical Turkish Literature and his Persian Poems in Mûnsheât

Hasan Ali ESİR

Recep Tayyip Erdogan University Faculty of Arts and Sciences Department of Turkish Language and Literature, Rize, TURKEY

E-mail: hasan.esir@erdogan.edu.tr

Abstract

Lamiî Chelebi from Bursa (d. 1532), who lived in 17th century, was a poet and writer. He is one of the prominent representatives of the Classical Turkish literature and has around forty works consisting of poetical and prose. Lamiî Chelebi, in addition to his original works in terms of subject, wrote some translated works from Persian literature. He was given the title of “Câmî-i Rûm” because of his translations especially from Câmî (d. 1492) and from Persian literature. However, Lamiî Chelebi did not only leave the works by translating but also made some additions to them. Thus, he brought to the translation-adaptation form of this type of his works. “Terceme-i Nefahatü'l-Üns”, “Translation of Şevâhidü'n-Nübuvve” and “Ferhâd and Şîrîn” are among his translation-adaptation works. In addition to his own Persian poems, Lamiî Chelebi included a large number of Persian poems taken from poets such as Câmî, Hâfız, Sa'dî in his Mûnsheât. In the declaration, Lamiî Chelebi's position in Classical Turkish literature, based on his works, will be described, Mûnsheât will be introduced and his Persian poems in his Mûnsheât will be assessed.

Keywords: Lamiî Chelebi from Bursa, Classical Turkish Literature, Mûnsheât, Persian Poems

Giriş

Bursalı Lamî Çelebi'nin Klasik Türk Edebiyatındaki Yeri

Lamî Çelebi'nin asıl adı Mahmud'dur. Künyesi *Mahmûd Çelebi bin 'Osmân Çelebi bin Nakkâş 'Alî bin İlyâs 'Alî'*dir (Esir, 2006, s. 80). Bursa'da doğmuş ve yine Bursa'da ölmüştür (doğ. 1472-öl. 1532). XV. yüzyılın son çeyreği ile XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. Divan edebiyatında nazım ve nesirde 40 civarında eser kaleme almış bir şair ve yazardır. Lamî Çelebi'nin çocuklarından Dervîş Mehmed Çelebi de Lemî mahlasıyla şiirler yazmıştır. Mehmed Çelebi ayrıca babasının *Letâ'if*'ini tamamlamıştır.

Lamî Çelebi, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve edebî bakımlardan en parlak devrinde yaşamıştır. Eserlerini devlet idarecilerine sunmuş ve onlardan yardımlar görmüştür. Kaynaklardan anlaşıldığına göre Lamî, Emîr Ahmed Buhârî'ye (öl. 1516) intisap ettikten sonra Nakşîlikte şeyhliğe kadar yükselmiş ve çevresinde hürmet görür bir kişi olmuştur. Bundan sonra günlük 35 akçe ile Bursa'da ikamet etmiş ve vaktinin büyük bir bölümünü yazı, ilim ve ibadete ayırmıştır. Geçimini kalemi ile kazanan bir müelliftir. Fettâhî-i Nişâbü'rî'nin (öl. 1448-49) *Hüsn ü Dil*'ini tercüme ederek Sultan Selim'e sunmuş ve yardımlarını görmüştür. Mevlânâ Camî'nin (öl. 1492) *Şevâhidü'n-Nübüvve* ve *Nefahatü'l-Üns* adlı eserlerini çevirmiştir. Bazı değişiklikler ve ilavelerle *Ferhâd ile Şîrîn*'i Nevâî'den (öl. 1501) nazmetmiş ve karşılığında dönemin padişahı Yavuz Sultan Selim'den sâliyâne olarak bir köy almıştır. Unsurî'nin (öl. 1040) *Vâmık u Azrâ*'sını *gül* redifli bir kaside de ilave ederek altı ayda tercüme etmiş ve Kanunî'ye sunmuş, Kanunî de kendisine maddî yardımlarda bulunmuştur. Daha sonra Fahr-i Cürcanî'nin (XI. yüzyıl) *Veyse vü Râmîn*'ini tercüme etmiş ve Kanunî'nin sadrazamlarından İbrahim Paşa'ya sunmuştur. Eseri beğenen İbrahim Paşa, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılaması için Lamî'ye 20 akçe ulufe sadaka olarak vermiştir. Ayrıca el yazısıyla olan *Dîvân*'ının bir nüshasını da yine İbrahim Paşa'ya takdim etmiştir. Câmî'den (öl. 1492) ilavelerle çevirdiği ve Belgrad fethi sırasında tamamladığı *Nefahatü'l-Üns*'üne *Fütûhü'l-Mücâhidîn* adını vermiş ve Kanunî'ye sunmuştur. Yine Kanunî'nin Bursa'ya geleceği duyulunca ona ithaf etmek için Bursa'nın güzelliklerini anlattığı bir *Şehr-engîz* kaleme almıştır. Kanunî'ye ithaf ettiği eserler arasında *Şem' ü Pervâne*, *Şerefü'l-İnsân*, *İbret-nümâ* da bulunmaktadır. Fars edebiyatından ve bilhassa Câmî'den (öl. 1492) yaptığı tercümelemleri nedeniyle kendisine "Câmî-i Rûm" denilmiştir. Bu bilgiler Lamî'nin klasik Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olduğunu gösterir (Esir, 1998, s. 12-30 ve Esir, 2006, s. 44).

Münşeât

Münşeât kelimesi Arapça olup *n ş e* sülasî filinin rubaî şekli olan *e n ş e* nin *inşâ* masterından türemiştir. *İnşâ* masterından çıkan *münşâ* ve onun çokluk şekli olan *münşeât*; *kaleme alınmış şeyler, bir münşînin yazdığı şeyler, mektuplar* gibi anlamlara gelmektedir (Sarı, 1982, s. 1512 ve Şemseddin Sâmî, 1317, s. 1415). Edebiyatta *inşâ*; iyi yazılmış yazı örneklerini ihtiva eden eserlere de denilmektedir (Pakalın, 1993, s. 73, 74 ve *İslam Ansiklopedisi*, 1997, s. 1009, 1010). Münşeât yazarlarına da genel olarak *münşî* adı verilmektedir.

Münşeâtlar şahsiyetler ve dönemler başta olmak üzere genel ve özel pek çok konuda bilgiler veren önemli kaynak eserlerdir. Klasik Türk edebiyatında münşeâtlar önemli yer tutar. Türkçe münşeât yazma XV. yüzyıldan itibaren başlamış ve sonraki yüzyıllarda artarak devam etmiştir. Münşeâtlar Türkçe mensur eserlerdir. Bu metinler içinde, Türkçe manzumelerden başka, çok sayıda ve çeşitli tür ve şekillerde manzum ve mensur Arapça ve Farsça sözler

bulunmaktadır. Münşeât nesrini diğer nesir türlerinden ayıran en önemli özelliklerden biri budur.

Lamiî'nin Münşeât'ı

Türk edebiyatında Lamiî Çelebi'nin *Münşeât*'ının yerini tespit etmemiz gerekirse; Lamiî Çelebi dönemini, artık münşeât yazmanın bir gelenek hâlini aldığı ve bu geleneğin kuruluş ve gelişme aşamalarını tamamlayıp yükselme dönemini idrak ettiği XVI. yüzyılda yazdığını görüyoruz. Lamiî'nin *Münşeât*'ı şekil ve öz yönünden kusursuzdur.

Münşeât'ta müellifin, çeşitli konulara dair görüşlerini anlattığı bir “giriş” ile son bölümde kitabın tamamlanışı hakkında bir “hatime” yer almaktadır. Bu iki bölüm arasında 3 Farsça, 5 Arapça, biri Uygur Türkçesiyle 78 Türkçe olmak üzere toplamda 86 mektup bulunmaktadır. Mektuplar çeşitli konularda ve değişik kademedeki makam ve mevki sahiplerine yazılmışlardır. Mektupların hangi türde oldukları başlıklarında belirtilmiştir. Farsça mektuplardan biri hariç, bütün mektuplarda başlıklar Türkçedir. Mektuplarda, yazıldıkları şahsa göre, yer yer sade, bazen süslü ve karmaşık, ama ahenkli, işlenmiş bir dil kullanılmıştır.

Münşeât'ta Lamiî Çelebi, “*hamse ve tis'a mi'e*”de, hicrî 905'te (M 1499) “*bîst ü heft*” e yanı 27 yaşında olduğunu söyler (Esir, 2006, s. 44). Bu bilgiye göre onun hicrî 878'de (M 1472) doğduğunu öğreniyoruz. Yine eserinin sonunda hicri 938'de (M. 1532) *Münşeât*'ını tamamladığını söylemektedir. Bu tarih aynı zamanda onun ölüm tarihidir. Dolayısıyla *Münşeât*'ın onun son eseri olduğu söylenebilir.

Münşeât'ın Farsça Manzum ve Mensur Bölümleri

Münşeât'ın müellif hattında metin 1b-126a varakları arasındadır. Ancak nüshada 123^b'den 124^a'ya geçerken arada yaklaşık 15 varaklık bir bölüm eksiktir. Bu eksik kısım birlikte eser yaklaşık 282 sayfadır. 282 sayfalık eserde manzum ve mensur farklı yapılarda 1598 Arapça ve Farsça söz tespit ettik. Bu sayıya tamamı Farsça ve Arapça olan mektuplar dâhil edilmemiştir (Esir, 2006, 490 s.).

Münşeât'ta Türkçe kısımlarda, Arapça ve Farsça çeşitli nazım şekillerinde çok sayıda manzum ve yine çeşitli yapılarda mensur sözler vardır. Öyle ki hemen her satırda Arapça ya da Farsça bir söze rastlamak mümkündür. Eserde manzum kısımlarda mısralar alt alta yazılmadıkları için ilk bakışta eserin tamamı mensur gibi görünmektedir. Yabancı sözler bazen kırmızı ile yazılmış bazen de kırmızı çizgi ile belirtilmiştir. Mektup başlıkları da kırmızı yazı iledir. Burada Farsça manzum ve mensur sözler üzerinde duracağız.

Mısralar: Lamiî, *Münşeât*'ında kendisine ait Farsça şiirlerinin yanında Câmi, Hâfiz, Sa'dî vb. şairlerden aldığı çok sayıda Farsça mısraa da yer vermiştir. Eserde tespit ettiğimiz 102 mısra bulunmaktadır. Çoğunun başında “mısra” ifadesi kullanılmıştır. Bazen de “mısrâ” li-mü'ellifihi” denilmiş. Bir yerde de “dîger” ifadesi kullanılmıştır. Mısralardan bazılarının kimden alındıkları, mesela Hâfiz, Monla gibi, belirtilmiştir.

Beyitler: Eserde 376 Farsça beyit bulunmaktadır. Bunlardan 7 tanesi Farsça-Arapça mülemmadır. Farsça beyitlerin çoğunun başında “beyit” ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca bazı beyitlerin başında beyit yerine Hâfiz, Beyt-i Hâfiz, Sa'dî, Enverî, Mesnevî-i Mevlevî, Şeyh Nizâmî, Câmi, Şeyhî, Hüsrev, Kâtibî gibi kimden alındığı belirtmiş. Bazen de “dîger”, “li-kâ'ilihî”, “li-müellifihi”, “ma'rûz-ı beyt” ifadeleri kullanılmıştır. Lamiî, kendi beyitleri için

“nazmun li-mü'ellifihi” ya da “beytün li-mü'ellifihi” demektir. Bu durumda nazım teriminin beyit yerine de kullanıldığını görmekteyiz.

Rubaîler: *Münşeât*'ta 38 Farsça rubaî bulunmaktadır. Rubailerin başında “rubaî” ifadesi yer almaktadır. Beş yerde rubai yerine “Câmî” denmiş ve rubaînin Câmî'den alındığı bu şekilde belirtilmiştir. Bir yerde de “Rubâ'î li-mü'ellifihi” denmiş. Beş yerde de rubaînin iki mısraı alınarak beyit yapılmış ve başlık olarak “beyit” denmiş. Beytin rubaî olduğu vezninden anlaşılmaktadır.

Kıt'alar: *Münşeât*'ta 52 Farsça kıta vardır. Dokuz tanesi 3 beyit, bir tanesi 4 beyit, bir tanesi 5 beyit bir tanesi 13 beyit, geri kalanlar da 2 beyittir. Kıtalarından 6'sı Farsça-Arapça mülemmadır. Kafiyeleşmelerinde genelde xa xa xa şeklindedir. Dört kıta ab ab kafiyeleşmiştir. Bir tanede bütün mısralar serbesttir, ancak ilk beytin mısraları yer değiştirdiğinde xa xa kafiyeleşebilir. Kıtaların bazılarının başında Hüsrev, Câmî, Hâfız, Mevlânâ Câmî gibi kimden alındıkları belirtilmiştir. Diğerlerinde de dört yerde “kıt'a li-mü'ellifihi” yerine “nazmun li-mü'ellifihi” denmiş. Bir yerde “dîger”, bir yerde “şîir” bir yerde de “beyit” denmiş. Şîir ve beytin kıta yerine kullanıldığını görüyoruz. Yine eserde bazı kıtalar nazım olarak kaydedilmiştir. Bu durum klasik edebiyatta başka eserlerde de görülür. Bunun, yanlışlıktan değil de nazımın kıtaya benzemesi dolayısıyla geniş anlamda nazımın kıtayı da içine alacak şekilde kullanılmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. *Münşeât*'ta kıta terimi geçmez.

Nazımlar: *Münşeât*'ta 41 Farsça nazm vardır. Bunlardan yirmi sekizi 2 beyit, on tanesi 3 beyit, biri 4 beyit, biri 5 beyit, biri de 6 beyittir. Nazımlardan dördü Farsça-Arapça mülemmadır. Bir nazımda mahlas bulunmaktadır. Aynı nazım mahlassız başka yerde de geçmektedir. Mahlasın bulunması nazmı gazeleye yaklaştırmıştır. Nazımlardan yirmi iki tanesi aa xa xa şeklinde, on dokuzu mesnevi tarzında aa bb şeklinde, biri de aa aa şeklinde her beyti aynı kafiyeleşmiştir. Nazımlardan otuzunda “nazm”, üçünde “nazmun li-mü'ellifihi”, dördünde “dîger” denmiş, birinde Câmî'den alındığı söylenmiş, bir yerde de “beytün li-mü'ellifihi” denilerek beyit nazım anlamında kullanılmıştır; bir nazma mesnevi denmiş, bir nazımda da başlık yoktur.

Mesnevîler: *Münşeât*'ta biri 4, diğeri iki beyitli 2 Farsça mesnevi bulunmaktadır. Dört beyitli olanın başında “mesnevi” denmiş. Bundan başka yine başlığı “mesnevi” olan iki beyitlik bir manzume daha vardır. Ancak manzume aa xa şeklinde nazım kafiyeleştiğinden biz bunu nazım olarak değerlendirdik. Söz konusu manzumenin devamındaki ikinci şîirin başlığı “dîger” olup mesnevi şeklinde aa bb kafiyeleşmiştir ve Farsça-Arapça mülemmadır.

Mensur sözler: *Münşeât*'ta Farsça ve Farsça-Arapça mülemma 57 söz ve ibare bulunmaktadır. Mektupların giriş ve son kısımları genellikle mensur Arapça ya da Farsçadır. Bazen de Arapça-Farsça mülemma olabilmektedir.

Münşeât'ta Farsça Sözlerin Seçimi ve Metindeki Yerleri

Münşeât'ta gerek Arapça ve gerekse Farsça sözlerin konuların akışına göre seçildiğini söylemek mümkündür. Bu sözler günümüzde mensur metinlerdeki açıklayıcı örnekler gibidir. *Münşeât*'ta Farsça sözlerin geçtiği yerler *Münşeât*'ın giriş bölümü, giriş bölümünden sonraki ilk mektup ve bitiriliş bölümünde şöyledir:

Giriş bölümü *Münşeât*'ın müellif hattında 1b-12a sayfaları arasında 22 sayfadır. Bu bölümde Farsça sözler şöyledir:

Münşeât'ın ikinci beyti Arapça-Farsça mülemmadır. Lamiî, sözlerine *Besmele* ile Allah'tan af dileyerek başlar:

Li-mü'ellifihi: Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm

Sûret-i tugrâ'st zi-şâh-ı 'azîm

“Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla (Neml, 27/ 30) (sözü) Allah'ın bir tuğrasıdır.”

Sonra gençlik yıllarındaki duygu dolu zamanları anlatır, yazma merakından söz eder, değerinin bilinmediğinden yakınır:

Hâfız: Bürehnegân-ı tarîkat be-nîm cov ne-harend

Kabâ-yı atlas-ı ân kes ki ez-hüner 'ârî'st

“Tarikatın çıplakları (çıplak gidenler) sanattan bir şey anlamayan birisinin atlastan cübbesini yarım arpayı bile almazlar.”

Bu dönemde intisap ettiği faziletli kişilerin kendisine yol gösterdiklerini, şiir ve inşada katettiği yolu onlara borçlu olduğunu söyler ve arzularını gerçekleştirdiğini anlatır:

Hâfız: Âher dilem be-ârzû-yı hîşten resîd

V'ânçi ez-Hudâ-yı h^wâste-bûdem be-men resîd

“Sonunda gönlüm arzusuna ulaştı; Allah'tan istemiş olduğum o şey bana ulaştı.”

Hâfız: Âb-ı Hayvânî ki İskender be-târîkî ne-yâft

Der-sevâd-ı defter-i îşân münevver yâftem

“İskender'in karanlıkta bulamadığı Âb-ı Hayatı, onların bilgi defterinde parlak olarak buldum.

Sa'dî: Seg-i Ashâb-ı Kehf rûzî çend

Pey-i nîkân girift ü merdüm şod

“Ashab-ı Kehf'in köpeği birkaç gün iyilerin peşinden gitti ve insan oldu.”

Hâfız: Şüküfte şod gül-i ferhat be-bûsîtân-ı ümîz

Nişest bâz meserret be-âşiyân-ı ümîz

“Senin ferahlık çiçeğin ümit bahçesinde açtı; ümit yuvasına tekrar ferahlık oturdu (kondu).”

Güzel yazmak konusunda araştırmalar yaptığını, üslubunu geliştirmede evrenin yaratılışının kendine ilham verdiğini belirtir:

Beyt: Dakîkhâ-yı ma'ânîş der sevâd-ı hurûf

Çü der-siyâhî-i şeb rûşenî-i pervîn-est

“Harflerin siyahlığında onun manasının incelikleri, tıpkı gecenin karanlığındaki Pervin yıldızının ışığı gibidir.”

Beyt: Mî-resed der-gûş-ı hûş ez-mülk-i Kudseş sad nevîd

Her ki-râ ez-nûr-ı tâli' rûy-ı baht-âyed sefid

“Parlak talihlerinde ak bahtlıklar olan insanların can kulağına onun cennet mülkünden (Allah'ın temiz mülkünden) yüzlerce ümit fısıldanıyor.”

Nazmun li-mü'ellifihi: Her şeb be-pîş-i çeşmem in lu'betân-ı envâr
Mânend-i şem' hâne kerdendî 'arz-ı ruhsâr

“Her gece gözümün önünde bu parlak oynaşanlar tıpkı evin mumu gibi yüzünü gösterdi.”

Etraflıca düşünerek yazdığını ve zamanının ediplerine danıştığını söyler:

Nazmun li-mü'ellifihi: Ki ez-fehvâ-yı elfâz-ı bedî'aş
Kunad der-hâtır-ı dâna eserhâ

“Onun sanatkârane sözleri akıllı insanların gönlüne tesir eder” sözü gereğince..”

Gerek şiir ve gerekse nesirle ilgili düşüncelerini anlatırken “saf şiir”den yana olduğunu belirtir:

Hâfız: Der-în zemâne refikî ki hâlî ez-halel est
Surâhî-i mey-i nâb u sefine-i gazel est

İçinde temiz şarap bulunan sürahi ile gazel mecmuası, bu zamanda kötülükten uzak bir dosttur.

Enverî: Çi-râ be-şi'r-i mücerred mufâharet ne-konem
Zi-şâ'irî çi bed âmed Cerîr ü A'şâ-râ

“Niçin saf şiirle iftihar etmeyeyim? Cerîr ve A'şâ'ya şairlikten ne zarar geldi?...”

Hâfız: Zi-'ışk-ı nâ-temâm -ı bâ-cemâl-ı yâr müstagnîst
Be-âb u reng ü hâl ü hatt çi hâcet rûy-ı zîbâ-râ

“Sevgilinin güzelliği kusurlu aşktan müstağnidir; güzel yüzün güzelliğe, bene ve hatta ne ihtiyacı vardır?”

Hâfız 'Ankebût-ı dilem ez-târ-ı nazar dâmî kerd
Bâ-çünîn dâm taleb-i kârî-i 'Ankâ mî-kerd

“Gönlümün örümceği bakış ağından bir tuzak kurdu; böyle bir tuzakla Anka kuşunu istiyordu.”

Üslup sahibi olmuşür. Hem ruhen hem de fikren olgunlaşmıştır.

Hâfız: 'Ankâ şikâr-ı kes ne-şevved dâm bâz çîn
K'încâ hemîşe bâd be-dest est dâm-râ

“Anka kimsenin avı olmaz; (ey avcı), tuzağı topla! Çünkü burada daima tuzak yerine rüzgâr elde edilir (elde kalır).”

Hâfız: 'İlmî ki reh be-döst bered der-kitâb nî'st
V'ânhâ ki h^wândeîm heme der-hisâb nî'st

“Dosta (Allah'a) götüren ilim kitapta yoktur; okuduklarımızın hiçbiri hesapta yoktur.”

Âlemin sırlarını tam olarak çözmek imkânsızdır. Bu bakımdan gök bilimi ile kusursuz yazma çabası birbirine benzer. Her ikisini öğrenmenin bir sınırı ve sonu yoktur. İnsan ne kadar çalışsa da kusursuz yazamaz:

Hâfız: Vâsf-ı ruhsâre-i hürşîd zi-huffâş me-pors
K'ender-în âyine sâhib-nazarân hayrânend

“Güneşin yüzünün vasfını yarasadan sorma; çünkü bu aynanın içine bakış sahipleri hayrandırlar.”

Câmî: Mâdâmki der tefrika vu vesvâsî
Der-mezheb-i ehl-i cem' şerrü'n-nâsî
Lâ va'llâh lâ-nâs ne-i nesnâsî
Nesnâsî hod zi-cehl-i mî-neşnâsî

“Mademki tefrika ve vesvesededesin, o halde Ehlicem mezhebine göre insanların en kötüsüsün. Hayır, vallahi insan değilsin! “Nesnâsî”nin “nun” harfisindir. Nesnassın, cehaletten dolayı kendini bilmezsin!”

Hüsrev: Hükm-i hâl-i mantıkî h^wâhî zi-hâl-i felsefî
Kon kıyâs ân-râ ki asgar münderic der-ekber est
Herze mî-güyed müneccim jâj mî-hâyed hakîm
Her dü ez-tahkîk-i hâl âgeh ne-yend er bâver est

“Eğer mantıkçının hâlini felsefecinin hâlinden sormak istersen büyükte gizli olan küçüğü birbiriyle kıyas et. Müneccim boş söz söylüyor, bilgin de boş konuşuyor; her ikisi de gerçek durumdan haberdar değil!”

Hâfız: Kes ne-dânî'st ki menzilgeh-i ma'şûk kucâ'st
În kadr hest ki be-ângêh ceresî mî-âyed

“Bir çingirak sesi gelmesine rağmen sevgilinin menzilininde nerede olduğunu kimse bilemedi!”

Mesnevî-i Mevlevî: Pây-ı istidlâliyân çübîn büved
Pây-ı çübîn saht-ı bî-temkîn büved

“İstidlâl ehlinin ayağı odundandır; odundan ayak çok dayanıksızdır.”

Câmî: Tahkîk-i ma'ânî ez-'ibârât me-cûy
Bî-ref'-i kuyûd u i'tibârât me-cûy
H^wâhî ki be-yâbî zi-'illet *Şifâ'*
Kânûn-ı necât ez-işârât me-cûy

“Manaların doğruluğunu cümlelerde arama. Kayıtları (ele ayağa dolaşan şeyleri) bertaraf etmeden saygı bekleme. Hastalıktan *Şifâ* bulmak istiyorsan, kurtuluş *Kanununu* işaretlerde arama!”

Bu arada şiir konusunda bazı düşünceler oluşmuştur ve bunları kendi iç dünyasında tartışmaktadır:

Hâfız: Birûn ez-'âlem-i harf-est cân-ı horde-bînân-râ
Be-gamze sûy-ı yek dîger işârethâ-yı pinhânî

“Her şeyi inceden inceye görebilen ruhlar, harf âleminin dışından işveyle birbirlerine sırlı işaretler yaparlar!”

Hâfız: Hâtıret key rakam-ı feyz pezîded heyhât

Meger ez-nakş-ı perâkende varak sâde konî

“Gönlün, feyiz yazısını ne zaman kabul edecek?... Heyhât! Meğerki karmakarışık yazılardan arınsın!”

Hâfız: ‘Âkilân nokta-i pergâr-ı vücûdend velî

‘İşk dâned ki der-în dâyire sergerdânend

“Akıllılar varlık pergelinin noktasıdır; bu dairede başı dönmüşlerin bulunduğunu ancak aşk bilir.”

Hâfız Der-ân diyâr ki bûyî vezed zi-turra-i yâr

Be-narh-ı hâk fûrûşend nâfehâ-yı Tatâr

“Yarın saçından güzel kokunun estiği o diyarda, Tatar nafeleri toprak pahasına satılır.”

Bir müddet karışık duygular içerisinde bu şekilde dolaşır. Sonra da şiir ve insanın yalan ve aldatma olmadığını anlar:

Beyt: Ân çeşme ki Hızr ez-û bord hayât

Ḅûd âteynâhu min ledünnâ ‘ilm

“Hızır’ın ölümsüzlük hayatını bulduğu o çeşme, ‘Kendi nezdimizden ona ilim verdik. .Kehf, 18/ 65)’ idi!”

Câmî: Geştî be-vukûf ber-mevâkîf kâni’

Şod kasd-ı makâsîdet zi-maksad mâni’

Hergiz ne-şevêd tâ ne-konî ref’-i hücüb

Envâr-ı hakîkat ez-matâli’ tâli’

“Gemi vukufu duraklara ulaşmak ister; senin maksatlarındaki niyet, asıl maksada engel oldu. Engelleri ortadan kaldırmadıkça kesinlikle hakikat nurları ufuklardan doğmaz!”

Câmî: Ân ki ‘ayn-ı ‘akl der şer’aş zi-şer dâred kenâr

Key revâ bâşed zi-şi’reş dîde der-şer dûhten

V’ân ki çün subh-i düvüm sıdk-est yek ser key sezed

Çün nuhustîn subh ez-û şem’-i dürûg efrûhten

“Dinde akıl gözü olan kötülükten uzak durur; böyle bir kişinin, şiirinde kötülüğe hayranlık duyması ne zaman uygun olmuştur? Fecrisadık gibi doğru olan kimse nasıl görmezden gelinebilir? Fecrikâzibin aydınlığı sadece yalancı bir mumdan ibarettir!”

Şeyh Nizâmî: Der-şi’r-i me-pîç ü der fen-i û

Çün ekzeb-i û’sst ahsen-i û

“Şiirde ve onun tarzında değişiklik yapma; çünkü onun en iyisi en yalancısıdır!”

Gaipten bir ses duyar, yazmayı bırakır ve teslimiyete yönelir.

Câmî: Bî-'inâyât-ı Hak u hâssân-ı Hakk
Ger melek bâşed siyâhesteş varak

“Hakk’ın ve seçkin kişilerin yardımını olmadan, melek de olsa onun sayfası siyahtır!”

Hâfız: Fikr-i bihbûd hod iy dil zi-der-i dîger kon
Ve'r ne ‘âşık ne-şevêd bih be-müdâvâ-yı hakîm
Gonca gû teng-dil ez-kâr-ı fûrû-beste me-bâş
K'ez dem-i subh mededyâbî ve z'enfâs-ı nesîm

“Ey gönül, kendi sağlam düşünceni başka kapıdan düşün; yoksa tabibin ilâcıyla âşık iyi olmaz. Goncaya de ki, olmamış olan işten canını sıkmasın; zira sabah vaktinden ve rüzgârın esintilerinden yardım bululur!”

Hâfız: ‘İşk-râ Bû Hanîfe ders ne-kerd
Şâfi’î-râ der-û rivâyet nî'st

“Ebu Hanife aşk hakkında ders vermedi; Şafîî’nin o konuda rivayeti yoktur!”

Hâfız: Tahsîl-i ‘ışk-bâzî âsân nümûd evvel
Cânem be-sûht âhir der-kesb-i în fazâyil
Hallâc-ı ber-ser-i dâr în nûkte hoş serâyed
Ez Şâfi’î me-porsîd emsâl-i în mesâ'il

“Aşk oyununu öğrenmek önce kolay göründü; bu faziletleri elde ederken sonunda canım yandı. Darağacındaki Hallâc’a bu nûkte hoş gelir. Bu meselelerin benzerini Şafîî’den sormayınız!”

Gaipten bir ses daha işitir; bu ses de kendisine nazmın ve nesrin zorluklarından bahsetmektedir.

Hâfız: ‘Ankâ şikâr-ı kes ne-şevêd dâm bâz çîn
K'încâ hemîşe bâd be-dest est dâm-râ

“Anka kimsenin avı olmaz; (ey avcı), tuzağı topla! Çünkü burada daima tuzak yerine rüzgâr elde edilir (elde kalır)!”

Hâfız: Girevî âhir-i ‘ömr ez-mey ü ma’şûka be-gîr
Hayf evkât ki yek ser be-betâlet be-reved

“Ömrün sonlarında içki ve sevgiliye meyletmeği bırak; baştan başa boş geçen vakitlere yazık!”

Câmî: Lâf-ı hiredmendî ez-în mühre çend
Har hem ez-în mühre büved behremend
Her ki ber-în mühre çü har dil nihâd
Dürr-i girân-mâye be-har mühre dâd

“Akıllılık lâfı bu dünyada ne zamana kadar?.. Eşek de bu dünyadan faydalandı. Bu dünyaya eşek gibi gönül bağlayan kişi, değerli inciyi (ömrü) eşeğe tokmak olarak verdi!”

Câmî: İy mürğ dilet geşte mukayyed be-kafes
Kâmil ne-şevî tâ negünî terk-i heves
Ger hestî-i hîşten hicâbet ne-şevêd
Dâyim nazaret be-Zât-ı Hakk bâşed ü bes

“Ey kuş, gönlünü kafese bağlamışsın! Hevesi terketmedikçe kâmil olamazsın! Eğer kendi varlığın sana engel olmazsa, devamlı nazarın Hakk’a olsun, yeter!”

Hâfız: Devlet der-în serâ vu küşâyış be-dîn der-est

“Devlet bu dünyada ve rahatlık da bu kapıdadır!”

Hâfız: Kat’ in bâdiye bî-hem-rehî-i Hızır me-kon
Zulümât-est be-ters ez-hatar-ı gümrâhî

“Bu çölü Hızır’ın yoldaşlığı olmadan aşma, karanlıktır; yolunu kaybetme tehlikesinden kork!”

Lamiî Çelebi, Emîr Şemsüddin Ahmed Buharî’ye intisap ettikten sonra onun tavsiyesi doğrultusunda ilk olarak haftalar süren münzevî bir hayata başlar:

Beyt: Ser-i irâdet-i mâ âsitân-ı Hazret-i Döst
Ki her-çi ber-ser-i mâ mî-reved irâdet-i û’st

“Bizim istek başımız ve Üstad’ın eşiği, başımıza gelen her şey onun iradesi dâhilindedir!”

Hâfız: Zi-mülk tâ melekûteş hicâb ber-dârend
Her ân ki hizmet-i câm-ı cihân-nümâ be-koned

“Mülkten onun melekler âlemine kadar cihanı gösteren kadehe hizmet eden kişi hicap duyar!”

Şeyhî: Hâk şev hâk tâ be-rûyed gül
Ki be-cüz hâk nî’st mazhar-ı kül

“Toprak ol ki gül bitsin. Mazharıkül topraktan başka bir şey değildir!”

Şeyhinin yardımıyla gönlünü kötü niyetlilerden korumak ve aydınlık kılmak ister:

Hüsrev: Zi-deryâ-yı şehâdet çün neheng-i lâ ber âred ser
Teyemmüm farz kereded Nûh-râ der-rûz-ı Tûfâneş

“Lâ timsahı şahadet deryasından başını kaldırıncı Nuh’a tufan gününde teyemmüm farz olur!”

Hâfız: Ez-ân zemân ki be-dîn âsitân nihâdem rûy
Ferâz mesned-i hûrşîd tekyegâh-ı men-est
Meger be-tîg-i ecel hayme ber-konem v’er ne
Remîden ez-der-i devlet ne resm ü râh-ı men-est

“Bu eşiğe yüz koyduğum zamandan beri, güneşin dayandığı mertebe benim dergâhımdır. Ecel kılıcı otağımın ipini kesse ve otağım yıkılsa bile devlet kapısını terk etmek benim âdetim değildir!”

Lamiî, şeyhi Emîr Şemsüddin Ahmed Buhârî'nin ölümü ile sarsılır. Ancak ona göre bu ölüm dosttan gelen bir davettir:

Hâfız: Zi-gûş penbe birûn âr u müstemi' mî-bâş
Salâ-yı mevt zi-her cânibet beyâyed fâş

“Kulaktaki pamuğu çıkar ve dinle; ölüm salası her tarafından açık olarak gelmektedir!”

Nazmun li-mü'ellifihi: Ân şâh-bâz-ı ünsî çün terk-i âşiyân kerd
Bâ-tâyirân-ı kudsî pervâz-ı lâ-mekân kerd

“O dost doğan kuşu, yuvayı terk edince, mukaddes kuşlarla lâ-mekâna doğru uçtu!”

Nazmun li-mü'ellifihi: Mütevâtir katarât-ı matar-ı rahmet ü fazl
Ber-ser-i ravza-i cennet sıfateş bârân bâd
Der-terâzû-yı ‘amel dirhem-i ihsân verâ
Ber-nükûd-ı hasenât-ı dü cihân rüchân bâd

“Rahmet ve fazilet yağmurunun damlaları devamlı olarak onun cennete benzeyen bahçesinin üzerine yağsın! Ayrıca amel terazisinde bağış dirhemi, iki cihanın güzellik paralarına üstün olsun!”

Bütün itirazlarına rağmen eş dost, tanıdık ve akrabalarına söz geçiremez ve onların ısrarlarıyla evlenir:

Sa'dî: Çü ceng âverî bâ-kesî ber-sitîz
Ki ez-vey güzîret büved yâ gürîz

“Savaşınca, kendisinden fayda elde edeceğin veya kaçacağın kişi ile savaş!”

Onun hayatının bundan sonraki döneminde aile ve çoluk çocuk dolayısıyla geçim sıkıntısı baş gösterir:

Hâfız: Gulâm-ı himmet-i ânem ki zîr-i çarh-ı kebûd
Zi-her-çi reng-i ta'alluk-pezîred âzâd-est

“Gök kubbe altında dünya işleriyle ilgili her şeyden uzak olan kişinin himmetinin kölesiyim!”

Monlâ: Yek külâhî dâştem ez-leblebû güm şod zi-men

“Leblebiden bir külâhım vardı, kaybettim!”

Hâfız: Her-çi hest ez-kâmet-i nâ-sâz-ı bî-endâm-ı mâ'st
Ve'r ne-teşrîf-i tu ber-bâlâ-yı kes kûtâh nî'st

“Kusur bizim uygunsuz ve düzgün olmayan boyumuzdadır; yoksa senin bağışladığın elbise kimsenin boyuna kısa gelmez!”

Nazmun li-mü'ellifihi: Mürg-i dil der ‘âlem-i itlâk büved
Dâne-i dîd ü esîr-i dâm şod

“Gönül kuşu başıboşluk âleminde idi, bir tane gördü ve tuzağa esir oldu!”

Sa'dî: İy giriftârî pây-bend-i ‘iyâl

Diger âzâde-gî me-bend hayâl

“Ey çoluk çocuğun sıkıntısına düşen, artık hür olmayı hayal etme!”

Geçim sıkıntısı onu zamanının zenginlerine mektuplar yazmaya mecbur etmiştir:

Mevlânâ Câmî: Hezâr bâr ez-în şugl tevbe kerdem lîk
Ez-ân ne-bûd gürîzem çü sâyir-i eşgâl
Belî gürîz çi imkân zi-her-çi kilik-i kazâ
Nüvişt-i ber-ser-i kes der-mebâdî-i ahvâl

“Bu işten bin defa tövbe ettim; ancak başka işlerden kaçışım gibi değildi bu kaçışım. Kaza kaleminin ta başlangıçta insanın başına yazdığı “belâ”dan kaçışım imkânı var mı?...”

Mısrâ’: Bedîn bizâ’et-i müzcât key konem sûdî

“Bu değersiz sermaye ile nasıl kâr elde edeyim?...”

Lamiî, mektuplarını sadece maddî sıkıntılardan kurtulmak için yazmamıştır. Aynı zamanda güzel söz sahiplerini yâd etmek ve yazma meraklılarına örnek olmak istemiştir:

Beyt: Tâvir-i vehm ü hayâl-i mâ kucâ vu kasr-ı döst
Nüh-felek nesc-i ‘anâkib dâñ be-kasr-ı kadr-i döst

“Hayal ve vehim kuşumuz nerede, dost sarayı nerede?... Dostun itibar sarayı yerine, dokuz feleği örümceklerin ağı bil!”

Beyt: Men der-saf-ı fursân-ı fesâhat çi kesem
Tâ tîg-i zebân-keşîden âyed hevesem

“Ben güzel söz söyleyenlerin usta binicileri safında kimim ki, dil kılıcını çekmeye yelteneyim?”

Lamiî, güzel yazmak konusunda rehber ihtiyacı olduğunu söyler ve sözü herkesin süslü ve sanatli söyleyip yazamayacağı noktasına getirir:

Nazmun li-mü'ellifihi: Bâr-ı mektûbât-ı ‘irfâneş eger ber-mî-zenî
Ez-keşîden nüh-katâr-ı çarh dâred ‘âcizî

“Eğer onun irfan mektuplarının ağırlığını dokuz kat felek katarına yüklesen çekmekten aciz kalır!”

Hâfiz: Z’ân lütf-i Hakk ki ‘akl ne-dîde’st ü ne-şenîd
Şükrâne vâcib est ki der-rûzıgârı mâ’st

“Hakk’ın, aklın görmediği ve işitmediği lütuflarından dolayı günümüzde olana şükretmek gerekir!”

Hâfiz: Âhenîn-pây çü pergâr şod u hem ne-resîd
Peyk-i endîşe der-ân dâyre illâ be-hayâl

“Pergel gibi iki ayağı da demirden olmasına rağmen, yine de ulaşamadı; o dairede düşünce postacısı hayalden başkası değildir!”

Mısrâ’: Çü müflisî ki talebkâr-ı genc-i Kârûn-est

“Bir müflis ki Karun'un hazinesine talip olmuştur!”

Lamiî Çelebi, zamane insanların kadirbilmezliğinden de şikâyetçidir:

Hâfız: Me-râ zi-dest-i hünerhâ-yı hîşten feryâd
Ki her yekî be-diger-gûne dâredem nâ-şâd

“Her biri beni başka türlü mutsuz eden hünerlerimin elinden feryat!”

Nazm: Eger bâşed harî ber-püşt-i ester
Konendeş cümle bâ-’Îsî berâber
Ve ger Sahbân büved der-jende bâ-dalk
Ne-sencendeş be-vezn-i bâklî halk

“Katır sırtında bir eşek bile olsa, onu herkes İsa ile denk tutar; eski yırtık elbise içerisinde Sahban da olsa halk onu bakla ölçeği ile tartmaz!”

Mısrâ’:Tu ehl-i dâniş ü fazlî hemîn günâhet bes

“Sen ilim ve fazilet sahibisin, bu günah sana yeter!”

Li-kâ’ilihi: Kalb-i benehrec ü zer-i hâlis çü yek bahâ’st
Nakkâd-ı fazl-râ zi-mihekk-i hired çi sûd

“Kalbin içi ve saf altın aynı değerdedir; fazilet tenkitçisine akıl vasıtasından ne fayda?...”

Kâtibî: Hiç kûrî şî’r-i Selmân-râ ne-mî-âred be-çeşm
Hiç kel-râ ser-fürû n’âred be-Divân-ı Kemâl

“Hiçbir kör, Selman’ın şiirini göz önüne getirebilir mi? Hiçbir kel, Kemal’in Divan’ı önünde başını eğebilir mi?...”

Yazdıklarında hata bulanların bu hataları affetmelerini ister:

Mısrâ’:Büzürgân hurde ber-hordân ne-gîrend

“Büyükler küçükleri küçümsemez!”

Hâfız: Be-pûş dâme-i ‘afvî be-zillet-i men-i mest
Ki âb-rû-yı şerî’at be-în kadr ne-reved

“Af eteğini kendinden geçmiş olan benim hakirliğimin üzerine ört ki, şeriatın yüzüsu bu kadarcık (afla) gitmez!”

Münşeât’ta bu giriş kısmından sonraki ilk mektup Lamiî’nin Bursa’dan şeyhi Emîr Ahmed Buhârî’ye yazdığı mektuptur. Mektup *Münşeât*’ın müellif hattında 12b-14a yaprakları arasında yaklaşık üç buçuk sayfadır. Bu bölümde Farsça sözler şöyledir:

Mektubun *elkâb / tarîf* ve *ibtida / ser-rnâme* bölümleri Arapça selam ve saygı ifadeleridir. Daha sonra *tahallüs* ve *talep / haber* bölümlerinde Lamiî mektubunda şeyhinden ayrı kalışının vermiş olduğu ızdıraptan söz eder ve kavuşma isteğini dile getirir:

Mısrâ’:Men ki bâşem ki ber-ân hâtır-ı ‘âtır-güzerem

“Ben kimim ki o güzel hatırı kırayım?...”

Lamiî şeyhinden uzak olsa da gönlünün hep onunla olduğunu söyler ve kusurunu itiraf eder, ona kavuşmayı arzular. Bu arzusuyla gece gündüz kendisine dua ettiğini söyler. Uzakta olmanın ızdırabını duyduğunu belirtir, dualarının kabul olmasını ister. Arzusu, şeyhinin gönlünü kazanmaktır.

Beyt: Tû be-taksîr-i hod üftâdî ez-în der mahrûm
Ez-ki mî-nâlî vü feryâd çe-râ mî-dârî

“Sen kendi kusurunla bu kapıdan mahrum oldun; kimden şikâyet, neden feryat ediyorsun?..”

Beyt: Çigûne ser zi-hacâlet ber-âverem ber-döst
Ki hizmetî ki sezâ ber ne-y-âmed ez-destem

“Başı, utançtan dolayı dosta nasıl çevireyim? Çünkü uygun bir hizmet elimden gelmedi.

Dîger: Deryâ vu kûh der-reh ü men haste vü za'îf
Ïy Hızır-ı bî-huceste meded dih be-himmetem
Her dem be-pîş-i çeşm-i tu h^wâhem sipord cân
Der-în hayâlem er be-dihed ‘ömr mühletem
Dûram be-sûret ez-der-i devlet sarây-ı tu
Lîkin be-cân u dil zi-mukîmân-ı Hazretem

“Yolumda deniz ve dağ, ben ise hasta ve zayıf; ey merhametsiz Hızır, yardımınla imdadıma yetiş! Eğer ömrüm bana izin verirse, her an senin gözünün önünde canımı vermek istiyorum; bu benim hayalimdir. Şeklen senin devlet sarayının kapısından uzaktayım; lâkin can ve gönülden senin önünde saygıyla eğilenlerdenim!”

Dîger: Be-ten mukassaram ez-hizmet-i mülâzemetem
Velî hulâsa-i cân hâk-i âsitâne-i tu'st

“Vücutça sana bağlılık hizmetinden acizim; lâkin kalan canım senin eşiğinin toprağıdır!”

Mısrâ': Dil pîş-i tu'st devlet-i men în kadr bes est

“Gönlüm senin önünde, bana devlet olarak bu kadarı yeter!”

Mısrâ': Âyâ tu kucâ vu mâ kucâyem

“Sen nerede, biz neredeyiz?...”

Beyt: Ger neyem zîşân ez-îşân gofteem
Hoş-dilem k'în kıssa ez-cân gofteem

“Eğer canlı değilsem de onlardan söylemişim. Mutluyum, çünkü bu kıssayı candan söylemişim!”

Beyt: Eger hizmet ne-mî-âyed zi-destem
Du'â'-gûy-ı tuem her câ ki hestem

“Elimden hizmet gelmese de, bulunduğum her yerde senin duacınım!”

Beytün li-mü'ellifihi: Ger ne-mî-bâşem zi-huddâm-ı dereş

Bârî gûyend ez-segân-ı kûy-ı û'st

“Onun kapısının hizmetçilerinden değilsem de, hiç olmazsa köyünün köpeklerindedir desinler!”

Mısrâ': Yâ Rabb du'â-yı haste-dilân müstecâb bâd

“Yarab, gönlü hasta olanların duasını kabul et!”

Bi'n-nûn ve's-sâd! Bâkî meyl ü şegaf be-neyl-i şeref-i dest-bûs huddâm-ı ân südde-i Sidre-makâm ne der-ân mertebe îst ki ber-şeyh-i îsâr-ı hâme-i müşkîn-'imâme şerh-i ân tevâned dâd, yâ der-tayy-ı tûmâr-ı nâme-i kâfûri-câme derc-i ân tevâned kerd.

““Nûn” ve “sâd” hakkı için! O yüce makamın hizmetçileri sonsuz arzu ve sevgiyle şeyhin elini öpme şerefine nail olmayı o kadar çok istemektedirler ki, ne misk kokan sarık (gibi) kalemin saçıkları (yazıları), ne de kabı kâfur kokan mektubun dürülüp bükülmesi (tamamlanmış olması) onun izahını yapabilir!”

Nazm: Ârzû-yı men be-hâk-i pây-ı û efvân büved

Z'ârzû-yı garka der-âteş be-huld u kevsereş

Çeşm mî-dârem ki pîş ez-bâr besten z'în ribât

Bâr-ı men bi'nd ü felek-rûzî be-'azm-i kişvereş

“Onun ayağının tozuna o kadar çok özlem duymaktayım ki, onun cennet ve kevser ateşinde boğulmak istiyorum. Ümit ederim ki bu saraydan ayrılmadan önce, yükümü bağlasın ve felek kısmetli, onun ülkesine doğru yola çıksın!”

Rubâ'î: Yâ Rabb be-rehâniyem zi-hirmân çi şeved

Râhî dehîm be-sûy-ı 'irfân çi şeved

Bes gebr ki ez-kerem müselmân kerdî

Yek gebr-i diger konî müselmân çi şeved

“Yarab, beni mahrumiyetten kurtar ne olur? İrfana doğru bana bir yol ver ne olur? Nice mecusiyi kereminle Müslüman yaptın. Diğer bir mecusiyi de Müslüman yapsan ne olur?”

Lamiî Çelebi, mektubunda şeyhinden başka, dostlarına da selam ve bağlılığını bildirir:

Beytün li-mü'ellifihi: Gerçi yârân fârigend ez-yâd-ı men

Ez-men îşân-râ hezârân yâd bâd

“Her ne kadar dostlar beni hatırlamaktan uzak iseler de, ben onları binlerce kez hatırlamaktayım!”

Lamiî, dostlarının da kendisini unutmamalarını ister ve dualarını bekler:

Beyt: Şikeste-vâr be-der-kâhet âmeden ki tabîb

Be-mûmiyâyî-i lütf-i tuem nişânî dâd

“Boynu bükük olarak senin dergâhına geldim ki, doktor senin lütfunun mummyasıyla nişan verdi!”

Beyt: Ferâmûşam me-kon maksûdam ân-est

Ferâmûşî ne-şart-ı dōstân-est

“Unutmam, maksadım odur: Unutmak dostların şartı (yapacağı iş) değildir!”

Mektupta *intihâ* ve *dua* bölümleri iç içedir ve Farsça-Arapça mülemmadır.

Bâkî huzûr-ı dil ü cânî ve sürûr-ı hakkânî dâyimâ der-terakkî bâd! Bi'n-Nebiyi ve âlihi'l-emcâd!

“Sonuç olarak, Nebi ve onun yüce arkadaşları hürmetine gönül ve candan huzur, hak ve adalete uygun sevinç, sürekli artsın!”

Mektubun *imza* bölümü *El-'abdü'd-dâ'î Mahmûd el-Lâmi'î* şeklinde Arapçadır.

Münşeât'ta mektuplardan sonra bitiriliş bölümü bulunmaktadır. Bu bölüm müellif hattında 125b, 126a yaprakları arasında yaklaşık iki sayfadır. Bu bölümde bir Farsça rubaî bulunmaktadır. Eser Arapça-Farsça bir dua ile bitiriliş tarihini de vererek tamamlanmaktadır:

Rubâ'î: İy dōst be-dân mertebe vü pâye-i hod
Ber-bâd me-dih 'ömr-i girân-mâye-i hod
H^wâhî ki şevî ehl-i sa'âdet çü hümâ
Ber-cîfe-i dünyâ me-fiken sâye-i hod

“Ey dost, kendi mertebeni ve konumunu bil de değerli ömrünü berbat etme! Hüma kuşu gibi saadet sahibi olmak istiyorsan, kendi gölgenle dünyanın kokuşmuşluğu üzerine yönelme!”

El-hamduli'llâhi Rabbi'l-'âlemîne ve's-salâtü 'alâ seyidi'l-mürselîne ve âlihi ecma'îne! Hemân Hudâ-yı te'âlâ mâ-râ vu dōstân-ı mâ-râ ez-se'âmet-i yârân-ı mezemmet-gûy ve şe'âmet-i hemkârân-ı mankasat-cûy nigâh dâred! Rahime'llâhü imre'en izâ nazara 'aybehü asleha ev setere ev bi-igmâzi'l-'ayni ve'l-'afvi 'abere ve yekûlü: Yâ Rabb, irhem kâyilehü ve evfer nâyilehü bi-fazlike. Temme 'abduhü'l-fakîr Mahmûd bin 'Osmân. Sene 938 [H 1531-32].

“Hamt âlemlerin Rabbine, dua resullerin efendisine, ailesine ve bütün dostlarıdır. Her zaman yüce Allah, bizi ve bizim dostlarımızı, kınayan dostların uğursuzluğundan ve kusur arayan meslektaşların kötülüğünden korusun. Allah, onun (bu kitabın) ayıbını görüp de düzeltene veya örtene ya da göz ucuyla bakıp, affedip geçip gidene ve “Ey Allah'ım! Faziletinle onu (bu kitaptaki sözleri) söyleyene merhamet et, isteğini çoğalt!” diyene de merhamet etsin! Bitti. Allah'ın âciz kulu Osman oğlu Mahmud. Sene 938 [H 1531-32].”

Değerlendirme ve Sonuç

Münşeât'ta Farsça şiirler çeşitli şekillerde tasnif ve değerlendirmeye tabi tutulabilir. Hatta Türkçe, Farça ve Arapça sözler birlikte de değerlendirilebilir. Ancak Arapça ve Farsça sözlerin çokluğu bizi Farsça olanları değerlendirmeye yöneltti.

Münşeât'ta Farsça 102 mısra, 376 beyit, 38 rubai, 52 kıta, 41 nazm, 2 mesnevi olmak üzere toplam 611 manzume bulunmaktadır. Bunlara mensur Farsça ve Farsça-Arapça mülemma 57 söz ve ibareyi de dâhil ettiğimizde bu sayı 668 olur. Eserdeki Farsça ve Arapça sözlerin tamamının 1598 olduğunu düşünürsek Farsça sözlerin Arapça sözlere oranının % 41, 80 olduğu görülür.

Münşeât'ta bazen nazım şekillerinde değişiklikler yapılmıştır. *Münşeât*'ta başka başka yerlerde beyitten mısra, rubaîden beyit yapılmıştır. Eserde kıta terimi geçmemesine rağmen nazm adı altında kıtalar bulunmaktadır. Bu durum nazımın kıta anlamında da kullanıldığını gösterir. Şiir ve beyit terimleri de kıta yerine kullanılmıştır.

Mektuplar farklı kişilere yazıldıkları için bazı manzumelerin çeşitli mektuplarda tekrar edildikleri görülmektedir. Mesela “Yâ Rabb du'â-yı haste-dilân müstecâb bâd” mısraının altı yerde tekrar edildiğini görüyoruz.

Nazım başlığı altında değerlendirdiğimiz manzumelerin bazılarında kafiye örgüsü nazımın kafiye örgüsüne uymamaktadır. Mesela nazm, kafiye örgüsü bakımından gazele benzer, mahlas beytinin olmayışı ve konusunun değişik olması sebebiyle de gazelden ayrılır (İpekten, 1994, s. 47). *Münşeât*'ta aa xa xa kafiyelenişin dışında mesnevi tarzında aa bb ve aa aa biçiminde her beyti aynı kafiyeli manzumeler vardır. Biz bunları nazma benzedikleri için nazm başlığı altında değerlendirdik. Bu şiirler kısa mesnevi bölümleri olarak da değerlendirilebilir.

Münşeât'ta Farsça mensur sözler genellikle mektupların başında ya da sonunda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Esir, HA (1998). *Lâmî'i Çelebi Ferhâd ile Şîrîn* (İnceleme-Metin-İndeks). Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Esir, HA (2006). *Münşeât-ı Lamî (Lamî Çelebi'nin Mektupları) -İnceleme-Metin-İndeks-Sözlük-*. Trabzon: KTÜ Yayınları.

İpekten, H (1994). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

İslam Ansiklopedisi. “İnşâ” (1997). Cilt 5/2. Eskişehir: Millî Eğitim Bakanlığı. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.

Lamî Çelebi. *Münşeât*. Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyüddin Efendi No: 2733.

Özek, A., Karaman, H., Turgut, A., Çağrıçı, M., Dönmez, İ K., Sadrettin, G. (1997), *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/ 86.

Pakalın, MZ. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Cilt 2. İstanbul: Millî Eğitim Basım evi.

Sarı, M. (1982). *El-Mevârid* (ArapçaTürkçe Lügat). İstanbul: Bahar Yayınları.

Şemseddin Sâmî (1317). *Kâmûs-ı Türkî*. Dersaadet.